

УДК 101.1:316.346.2

З. В. Шевченко*кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри філософії Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького***ЕКОФЕМІНІЗМ: СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ ОГЛЯД**

Постановка проблеми. Порушення екофеміністської тематики не є відкриттям ані для феміністського дискурсу сучасної західної філософії, ані для феміністської думки пострадянського простору. Однак сам по собі екофемінізм є досить новим об'єктом аналізу для вітчизняної соціальної філософії, який звертає на себе увагу тим, що формує уявлення не тільки про традиції, але й тенденції, перспективи розвитку сучасної (на сьогодні переважно західної) цивілізації та культури.

Грунтуючись на західних культурних традиціях та світоглядній спадщині фемінізму, розвиток екофеміністської філософії в пострадянських країнах, зокрема в Україні, має власну специфіку та є дуже повільним. З одного боку, це обумовлюється тим, що екофемінізм є елементом соціальної онтології саме західного зразка, з іншого – історичною та культурною спадщиною східноєвропейських суспільств, їх національно-ментальністю тощо. Тому цілком логічно, що екофеміністські ідеї, так само як і фемінізм взагалі, не набули на пострадянських теренах широкого поширення та підтримки. Окрім того, усі спроби виокремити та актуалізувати екофеміністську проблематику на сьогодні залишаються поодинокими й розрізненими, а також повністю розчиненими або в загально-феміністському вітчизняному дискурсі, або в ідеологіях сучасних природоохоронних рухів.

Аналіз останніх публікацій. Незважаючи на те, що вітчизняна екофеміністська філософія в більшій мірі виступає як ретранслятор та критика ідей західних авторів, окремо слід виділити І. Жеребкіну та Т. Ладикіну, які в наукових працях дотично розглядають екофемінізм як різновид постфемінізму. На особливу увагу заслуговують роботи з екофеміністської проблематики І. Карпенко, зокрема її монографія «Природа і жінка: перспективи розвитку екофемінізму в Україні». Усебічний аналіз екофемінізму в її працях посилюється застосуванням екофеміністської методології до розгляду зв'язку «людина – природа». Слід виокремити дисертаційне дослідження О. Мартиної «Соціально-філософський аналіз екофемінізму», у якому автор здійснює ґрунтовний аналіз генезису та сутності екофемінізму як соціального явища, розглядає концептуальні особливості екофеміністської філософії та класифікує екофемінізм як елемент соціальної онтології епохи постіндустріалізму.

Мета статті – узагальнити та звести воедино основні положення, концептуальні напрями екофемінізму, означити суперечності та перспек-

тиви подальших наукових пошуків у галузі екофеміністської філософії й ознайомити з ними вітчизняного читача.

Виклад основного матеріалу дослідження. До поняття екофемінізму. Екофемінізм засновується на тому твердженні, що споживацьке відношення до природи та пригнічення жінок тісно взаємопов'язані та увічнюються патріархальною системою цінностей, яка розкривається в дуалістичному світогляді, що протиставляє тілу розум, матерії дух, природі культуру. В одній із найперших екофеміністських праць «Нова жінка/Нова Земля» (1975 рік) Р. Рютер стверджує: «Жінки повинні розуміти, що не буде ніякого звільнення для них і не буде ніякого виходу з екологічної кризи в суспільстві, де фундаментальною моделлю відносин залишаються відносини домінування одного над іншими. Вони повинні об'єднати вимоги жіночого та екологічного рухів із метою радикального реформування основних соціально-економічних відносин та основоположних цінностей сучасного суспільства» [14, с. 204].

Екофемінізм виник у 70-х – 80-х роках минулого століття як ідеологічний рух та теоретичний напрям, що знайшов своє місце на перетині міриад форм фемінізму та екологічних теорій. Сам термін «екофемінізм» був впроваджений у науковий та літературний обіг французькою дослідницею Ф. д'Ебоні в її праці «Фемінізм або смерть», що побачила світ у 1974 році [10, с. 533]. Ф. д'Ебоні спробувала довести, що чоловічий контроль над виробництвом і жіночою сексуальністю призводить до подвійної кризи: по-перше, до руйнування навколишнього середовища через надприбуткове виробництво, і, по-друге, до демографічної кризи через штучне маніпулювання процесом народжуваності. Дослідниця торкнулася низки питань, які стали центральними для екофеміністського руху: криза сучасності як екологічний рахунок, пред'явлений прогресу; критика (західної) патріархальної системи як причини цієї кризи; заклик до жінок і чоловіків, що розділяють ідеї екофемінізму, домагатися соціальних та екологічних змін [2, с. 319–320].

Деякі теоретики фемінізму, наприклад І. Кінг, визначають екофемінізм як третю хвилю фемінізму, тоді як інші відносять його до загальної теорії глибинної екології (deep ecology). Однак екофемінізм не можна помістити в жорсткі теоретичні рамки фемінізму або інвайронменталізму, оскільки екофеміністська філософія одночасно

виступає як з екологічною критикою фемінізму, так і з феміністською критикою інвайронменталізму [10, с. 533]. На думку В. Плавуд, однією з основних задач екофемінізму є поєднання феміністичних й екологічних поглядів і критики, одночасно розвиваючи фемінізм, що є екологічним, та екологію, що є феміністичною. Не тільки феміністична думка повинна пом'якшувати інвайронменталізм, а й екологічне мислення, у свою чергу, має змінювати фемінізм [6, с. 259].

Зв'язок «жінка – природа» в екофеміністському дискурсі. Хоча екофемінізм намагається охопити (як у теорії, так і на практиці) увесь спектр відносин, що відбивається у взаємозв'язку «жінка – природа», на сьогодні три зв'язки залишаються центральними в усій екофеміністській теорії: емпіричний, епістемологічний, концептуальний та культурний (символічний).

Емпіричний зв'язок між жінкою та природою знаходить власне відображення в сучасних соціологічних дослідженнях та соціально-філософських теоріях, що констатують непропорційний вплив екологічних проблем на жінок у всьому світі. Організація Об'єднаних Націй ще в 1987 році відзначила: «Загально встановленим фактом є те, що жінка – найбільша жертва руйнування навколишнього середовища. І чим біднішою є жінка, тим більше її тягар». Однак, як зазначає Х. Ітон (Heather Eaton), великі труднощі, з якими зіштовхуються жінки, виникають не тільки через екологічне погіршення стану навколишнього середовища, а й через статевий розподіл праці, який розглядає прожиток родини як жіночу роботу та був виявлений у великої кількості суспільств світу. Жінка несе головну відповідальність за виховання, харчування та здоров'я всіх членів родини, що робити дедалі складніше в умовах екологічної деградації. Крім того, економічні ресурси (земельна власність і комерційні підприємства) залишаються недоступними для більшості жінок. Саме тому, відштовхуючись від сучасних емпіричних даних, екофеміністки розглядають соціально-політичні та економічні структури як такі, що обмежують жіноче життя бідністю, екологічною депривацією та економічним безсиллям [9, с. 2].

Епістемологічний зв'язок між жінкою та природою базується на припущенні, що, якщо на жінках більш несприятливо позначаються екологічні проблеми, це робить їх більш компетентними з питань природи та екології, ставить їх у позицію епістемологічного привілею. Тобто жінки мають більше знань про земні системи, ніж чоловіки. Прихильниці епістемологічного твердження впевнені, що під час створення нових практичних та інтелектуальних екологічних парадигм жінки мають перебувати в привілейованому становищі. Цей вид розуміння відстоюється індійською екофеміністкою В. Шивую [8].

Поряд із цим деякі екофеміністки наголошують на тому, що жінки не просто краще знаються на екологічних системах, а є набагато ближчими до природи, ніж чоловіки, володіють такими вродженими якостями, як піклування, кооперація, миролюбність тощо. Тяжіння до природного есенціалізму можна зустріти в текстах радикального екофемінізму, зокрема спіритуалістичного. Така есенціалістська точка зору спростовується більшістю теоретиків екофеміністської філософії, які наполягають на тому, що зв'язок «жінка – природа» носить виключно концептуальний, символічний характер. Якщо жінка є експертом в екологічній сфері або володіє кращими знаннями з аграрної діяльності, то це виключно через її життєвий досвід, а не через природний есенціалізм [9, с. 3].

Концептуальний та культурний (символічний) зв'язок між жінкою та природою знайшов власне відображення в багатьох філософських теоріях, починаючи від часів Античності та звершуючи сьогоднішнім. Згідно з екофемінізмом західне патріархальне мислення засновується на дуалістичному світогляді, що втілюється в цілій низці опозицій: розум – тіло, дух – матерія, чоловік – жінка, культура – природа тощо. Однак поняття в цих опозиціях розглядаються не рівнозначно, а ієрархічно: один концепт обов'язково є вищим за інший. Цей «інший» іноді демонізується, маргіналізується та завжди дискримінується як у теоретичних здобутках, так і в їх проєкціях на різні сфери суспільного життя. Соціальні групи, які зазнають пригнічення з боку суспільства, найчастіше пов'язуються з тілом та природою, аніж із розумом та культурою, а також зображуються як стихійні, занадто емоційні або пасивні та неповноцінні, що потребують приборкання, постійного контролю та патронажу. Класична форма цієї парадигми створює власну ієрархію цінностей:

- 1) Бог.
- 2) Чоловік.
- 3) Жінка.
- 4) Діти.
- 5) Тварини.
- 6) Природа.

Така ієрархія чітко відображає сексизм та ви́довізм. Також через зазначену ієрархію патріархальних цінностей працюють багато аспектів расизму, класизму та імперіалізму [12].

Подолання патріархального домінування над жінками та природою в культурному контексті виявляється особливо важкою задачею, оскільки есенціалізм стверджується релігією, філософією та багатьма іншими культурними й символічними конструктами, що набули з роками аксіоматичного, догматичного характеру не тільки на соціальному рівні, але й відбилися на індивідуальному сприйнятті світу та власного місця в ньому кожної окремої особистості.

Екофемінізм та есенціалізм. Важливо відмітити, що за есенціалістські погляди критикуються не тільки різноманітні антифеміністські, андроцентричні теорії, але й сам екофемінізм, причому самими екофеміністками. Саме тому одним із найважливіших завдань сучасного екофемінізму постає подолання стереотипу, що пов'язує всі форми екофеміністської філософії з есенціалізмом.

Сьогодні у філософії фемінізму існують дві полярні точки зору щодо зв'язку «жінка – природа». Так, наприклад, незважаючи на історичний та крос-культурний зв'язок понять «жінка» та «природа», деякі феміністки стверджують, що його потрібно деконструювати та спростувати, оскільки він не служить ні жінкам, ні природі. Асоціативний зв'язок природи з жінкою не є універсальним, а створюється в процесі історичного та культурного розвитку й використовується з метою пригноблення жіноцтва. Така позиція є характерною для андроцентричних форм ліберального фемінізму, які мають тенденцію боротьби за рівність, не піддаючи сумніву чоловіче домінування. Однак такий фемінізм некритичної рівності, як зазначає В. Пламвуд, поглинає жінку маскуліністською моделлю людини, яка є віддаленою від природи та ворожою до неї [6, с. 261].

Поруч із цим існує позиція, що зв'язок жінки з природою має підноситись, вшановуватись та детально досліджуватись. Жінка є за своєю сутністю більш вихованою, миролюбною, схильною до співпраці, є ближчою до природи, ніж чоловік. І, як зазначає М. Дейлі, якщо жінка буде дослухатися до своєї жіночої природи, вона зможе створити простір, вільний від патріархального впливу. Така точка зору є характерною для гіноцентричних форм радикального фемінізму, які відокремлюють жінку від культури, маргіналізують її як соціальну спільноту.

Для уникнення коливання теорії екофемінізму між двома теоретичними полюсами (культурою та природою) В. Пламвуд пропонує застосовувати підхід так званої критичної солідарності, що відкидає вилучення жінок із культури, а також заперечує дуалістичну, маскуліністську конструкцію людської ідентичності разом із її раціоналістичною системою поглядів щодо субординаційної сфери відмінностей як «природної» [6, с. 261].

Основні концептуальні напрями екофемінізму. Через власну ідейну поліаспектність та охоплення екофемінізмом широкого кола проблем, що подекуди далеко виходять за межі суто фемінізму та інвайронменталізму, класифікація екофемінізму є досить проблематичною. Як зазначає К. Уоррен у праці «Екофемінізм: жінка, культура природа», як не існує єдиного фемінізму, так само не існує єдиного екофемінізму або єдиної екофеміністської філософії. Екофемінізм

проростає своїм корінням у широкому різноманітті фемінізмів (наприклад, у ліберальному, марксистському, радикальному, соціалістичному, чорному фемінізмі, фемінізмі третього світу тощо). Що саме вирізняє екофемінізм серед інших феміністських напрямів, робить його особливим, так це його наполегливість на тому твердженні, що природа (non-human world) та натуразм (тобто несправедливе панування над природою) є загально-феміністськими проблемами. Екофеміністська філософія розширює знайомі феміністські критики соціальних змін (наприклад, сексизму, расизму, класизму, гетеросексизму, ейджизму, антисемітизму) до домінування над природою (тобто натуразму). Згідно з твердженням екофеміністок природа – це феміністська проблема [15, с. 4]. Як природа охоплює все живе в усіх його проявах, так і проблеми екофеміністської філософії повинні мати загально-феміністський статус.

Для позначення поліаспектності поняття екофемінізму К. Уоррен у 1990 році вжила метафору, що згодом стала знаменитою, порівнявши екофеміністську філософію з квілттом, тобто ковдрою, зшитою з різнокольорових і різнофактурних клаптиків – «quilt of ecological feminism».

Не існує єдиноприйнятого, «ортодоксального» екофемінізму, оскільки його ідейні траєкторії є досить різноманітними. Р. Ретфорд Рютер, І. Гебара, В. Шива, С. Гріффін, Е. Уолкер, Стархок, С. Мак-Фарг, Л. Тейш, К. Уоррен, Г. Клер Гард, Е. Сміт, К. Мерчант, В. Пламвуд та інші – усі вони на різні голоси, починаючи від ліберального та завершуючи радикальним, говорять із позиції екофеміністської філософії [10, с. 533].

На сьогодні найбільш розвиненими концепціями екофемінізму є ліберальна, соціалістична та радикальна.

Ліберальний екофемінізм, там само як і ліберальний фемінізм, походить з ідеології лібералізму, що обстоює та аргументує необхідність включення жіноцтва в усі сфери життєдіяльності суспільства, які раніше залишалися виключно чоловічою сферою. З точки зору ліберального екофемінізму жінка може бути однаково добре представлена як у владних структурах, так і в суспільній діяльності, науково-дослідній роботі тощо. Як зазначає Т. Берман, ліберальний екофемінізм швидше прагне перерозподільних, ніж реструктуризаційних політичних змін. Ліберальні феміністки та екофеміністки використовують традиційні техніки лобювання для впливу на законодавство та повного включення жінок у мейнстрім сучасного суспільства [7, с. 15].

Лібералізм є антропоцентричною, гуманістичною ідеологією, що фокусується на досягненні рівного доступу індивідів до ресурсів і можливостей. Така індивідуалістична спрямованість лі-

бералізму є проблематичною для екофемінізму, оскільки дотримання екологічних норм і вирішення сучасних екологічних проблем передбачає обмеження індивідуальних свобод людини.

Як зазначає К. Уоррен, лібералізм не відповідає вимогам і запитам екофемінізму, оскільки він створює нерівність на основі прийняття ієрархічних структур, що вже існують у суспільстві. Адже включення жіноцтва, навіть на рівних правах із чоловіками, в андроцентричну модель світу на практиці нічого не змінює. Окрім того, дослідник стверджує, що індивідуалістичний характер лібералізму заперечує павутинний взаємозв'язок людини та природи – концепцію, що є провідною в екофемінізмі [7, с. 15]. Екофемінізм більшою мірою тяжіє до філософії глибинної екології, яка за своєю суттю є екоцентричною та протиставляється лібералізму з його антропоцентризмом та гуманізмом.

Поряд із цим важливо відмітити, що ліберальний екофемінізм вважає небезпечним повернення до біологічного есенціалізму. Як зазначає К. Карпенко, піднімати питання про асоціацію жінок із природою, а також рівно й позитивно стверджувати це з точки зору представників ліберального екофемінізму є поверненням до нещодавнього безправного минулого. Такий підхід підриває результати боротьби, яку жінки вели проти їх ідентифікації з природою, що служила виправданням чоловічого домінування та завдяки якому жінки виявилися несправедливо відстороненими від виконання однакової із чоловіками ролі в суспільному житті [2, с. 321].

Не дивлячись на певні концептуальні суперечності в межах власного напрямку та критику, ліберальний екофемінізм продовжує відігравати важливу роль у державних структурах західних суспільств і розширювати екологічний порядок денний.

На відміну від ліберального екофемінізму соціалістичний екофемінізм прагне кардинальної реструктуризації суспільних відносин. Соціалістичний екофемінізм пов'язує пригнічення жінок і природи з патріархатом та капіталізмом. Як зазначає представник соціалістичного екофемінізму К. Мерчант, сила соціалістичного екофемінізму полягає в критиці капіталістичного розвитку, у межах якого відтворення та екологія підкоряються виробництву. Діяльність соціалістичних екофеміністів насамперед спрямовується на подолання суперечності між виробництвом та відтворенням. Вони намагаються викрити атаки виробництва як на біологічне, так і на соціальне відтворення, роблячи цю проблему видимою та пропонуючи її вирішення [7, с. 15].

Головне джерело проблеми, на думку К. Мерчант, криється в розподілі праці за статевою ознакою, тому що суспільство намагається ві-

докремити себе від природи, виділитися з неї за допомогою системи виробництва. Чоловіки переважають у сфері виробництва засобів виробництва, тоді як сфера домашнього життя обслуговується жіночою неоплачуваною працею. У результаті жінки та чоловіки стають відчуженими як один від одного, так і від результатів їхньої праці. На думку дослідника, необхідний багаторівневий структурний аналіз, який розглядає діалектичне відношення між виробництвом і відтворенням у контексті взаємин як між суспільством і природою, так і між чоловіками та жінками [2, с. 323].

Соціалістичний екофемінізм критикує картезіанський світогляд, що сприяє таким концептуальним дихотоміям, як жінка – чоловік, тіло – розум, приватний – соціальний, природа – суспільство. Екофеміністські теоретики вважають, що картезіанський світогляд знецінює природу, а значить і жінку, та в такий спосіб увічнює нерівність у людському світі. Окрім того, ізоляціонізм та індивідуалізм, які властиві цьому світогляду, запобігають, на думку екофеміністів, організації спільноти задля кардинальних соціальних змін і створення суспільств егалітарних. Фактично це служить бар'єром для визнання взаємозалежності людини та природи. Соціалістичні екофеміністи, як і прибічники соціалістичного фемінізму взагалі, вважають, що колективні дії та права є більш важливими щодо прав і дій окремого індивіда.

Як зазначає К. Мерчант, основною метою соціалістичного екофемінізму є розвиток стабільних, позбавлених будь-якого домінування відносин із природою та створення егалітарної, соціалістичної держави з ресоціалізацією чоловіків і жінок для несексистського, нерасистського, ненасильницького, антиімперіалістичного способу життя [13, с. 105].

Радикальний екофемінізм можна розділити на два напрями: спіритуалістичний екофемінізм («nature» ecofeminism), представники якого стверджують, що жінка біологічно та духовно сильніше пов'язана з природою, є ближчою до неї, ніж чоловік, та власне радикальний екофемінізм, який стверджує, що пригнічення жінок відбувається через їх репродуктивну роль та підтримання суспільством системи статево-рольового поділу [7, с. 16].

Радикальний фемінізм базується на тому твердженні, що патріархальна система суспільних відносин розглядає жінку виключно у двох якостях: репродуктивної машини та сексуального об'єкту. Радикальний екофемінізм вбачає звільнення жіноцтва та природи від патріархального гніту в демонтажі патріархальної системи, який покладе край чоловічій владі як над жіночими тілами, так і над землею.

Радикальні екофеміністи фокусуються на переоцінці тих якостей, які традиційно асоціюються з жінкою та природою. Поштовхом до цього послужила культурна девальвація всіх природних процесів як прояв чоловічої свідомості в патріархальному світі. Визнаючи цінність природи та переоцінюючи жіночу культуру та практики, радикальні феміністки вважають цілком можливим зламати ті дуалістичні опозиції, з яких взяли початок сучасні гендерні (не статеві) категорії. На їх думку, асоціація жінки з природою призвела до створення гендерних стереотипів про пасивну й емоційну жінку та сильного, раціонального, неемоційного чоловіка. Гендерні ролі та стереотипи, що формувалися культурно та історично протягом тривалого часу, призвели до знецінення тих рис характеру, що вважаються жіночими, та піднесення чоловічих. Радикальні екофеміністки, так само як і соціалістичні феміністки, впевнені, що дуалістичний андроцентричний світогляд має бути подолано [7, с. 16–17].

Спіритуалістичні екофеміністки розглядаються асоціацію жінки з природою як джерело жіночої сили. Спіритуалістичний екофемінізм поєднує сконцентровані навколо жінок цінності (материнство, виховання, турбота) і прославляння жіночих тіл. Жіноча тілесність привноситься в космологію, яка прагне ідентифікувати й співвіднести чоловічі та жіночі сили. Трансцендентному Богу протистоїть іманентна Богиня. Спіритуалістичний екофемінізм черпає натхнення з передісторії людства й зі збережених племінних релігій, особливо з релігійних вірувань народів Америки, Австралії та Нової Зеландії. Ритуали, що включають менструальну кров та інші аспекти жіночих тіл, які в патріархальних системах розглядаються як табу або оголошуються нечистими, тут звеличуються [3, с. 197].

Спіритуалістичні екофеміністки прагнуть не просто розвивати гіноцентричну культуру, але й створювати відповідні інституції як альтернативу вже існуючим андроцентричним. Однак багато теоретиків екофемінізму та фемінізму взагалі знаходять подібний есенціалістський зв'язок жінки та природи таким, що принижує людську гідність, завдає шкоди соціальним змінам та іміджу феміністському руху. Вони впевнені, що домінування жінок і природи приведе не до здолання існуючого дуалістичного світогляду, але лише виверне вже існуючу систему на виворіт. Девальвація природи зміниться девальвацією культури, що лише посилить біологічний детермінізм. Заміна патріархату матріархатом не є вирішенням жіночої проблеми [7, с. 17].

Важливо відмітити, що радикальний та спіритуалістичний екофемінізм здійснюють великий внесок у розвиток та просування етики піклування, співчуття та особистої відповідальності.

Висновки. Отже, не дивлячись на розмаїття проблем та широку філософську розпорошеність, еkleктичність ідей екофемінізму, усі вони формують основні принципи останнього: 1) існує безсумнівний зв'язок між пригніченням жінок і пригніченням природи; 2) розуміння характеру цього зв'язку необхідно для будь-якого адекватного розуміння природи; 3) феміністська теорія та практика повинні включати екологічну перспективу; 4) рішення екологічних проблем має включати феміністські перспективи [1, с. 113].

Підсумовуючи, слід зазначити, що екофеміністська філософія знаходиться в стадії власного становлення. Незавершеність та новизна екофеміністського дискурсу розширює проблемне поле вітчизняних наукових досліджень. Поширення, навіть повільне, екофеміністської думки в національно-культурному пострадянському просторі, зокрема в Україні, ставить дослідника перед цілою низкою питань, що потребують вивчення та обґрунтування. Серед них особливо варто виділити проблему філософського статусу екофемінізму, специфічність екофеміністського дискурсу на пострадянських теренах, а також його теоретичні та практичні перспективи.

Як зазначає К. Мерчант, розвиток екофеміністської філософії може привнести нові цінності та структури, що засновуються не на пануванні над жінками та природою як над ресурсами, а на всебічній реалізації як чоловіками, так і жінками власних талантів. Застосування егалітаристського підходу, що обстоюється більшістю екофеміністок, до розгляду як цілих наукових напрямів, так і окремих соціальних феноменів дасть змогу переоцінити їх не тільки з точки зору жіноцтва, але також із точки зору соціальних і расових груп, оточуючого природного середовища, які раніше ігнорувалися. Писати історію з феміністських позицій означає перевернути її – по-новому побачити соціальну структуру в усіх її розрізах [5, с. 759–760].

Література

1. Борейко В. Прорыв в экологическую этику (отрывок) / В. Борейко // И. Ильиных. Экологическая этика : [учебное пособие] / И. Ильиных. – Горно-Алтайск : РИО ГАГУ, 2009. – С. 99–117.
2. Карпенко Е. Сущность современного экофеминизма / Е. Карпенко // И. Ильиных. Экологическая этика : [учебное пособие] / И. Ильиных. – Горно-Алтайск : РИО ГАГУ, 2009. – С. 319–324.
3. Колосова И. Религия в гендерном измерении / И.А. Колосова // Введение в гендерные исследования : [учеб. пособие для студентов вузов] / [И. Костикова и др.]; под общ. ред. И. Костиковой. – М. : Аспект Пресс, 2005. – С. 195–203.
4. Мартынова Е. Социально-философский анализ экофеминизма : автореф. дис. ... канд. филос. наук : спец. 09.00.11 «Социальная философия» / Е. Мартынова ; Финансовая академия при Правительстве Российской Федерации. – М., 2005. – 28 с.

5. Мерчант К. Смерть природы. Женщина, экология и научная революция / К. Мерчант // Введения в гендерные исследования : в 2 ч. / под ред. С. Жеребкина. – Х. : ХЦГИ ; СПб. : Алетейя, 2001. – Ч. 2 : Хрестоматия. – 2001. – С. 759–774.

6. Плавмуд В. Навколишнє середовище / В. Плавмуд // Антологія феміністичної філософії / за ред. Е.М. Джагер та А.М. Янг ; пер. з англійської Б. Єгідис ; наук. ред. пер. О. Іващенко. – К. : Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2006. – С. 259–270.

7. Berman T. Towards an Integrative Ecofeminist Praxis / T. Berman // Canadian Woman Studies. – Vol. 13. – № 3. – 1993. – P. 15–17.

8. Eaton H. Ecofeminism: An Overview / H. Eaton, L. Lorentzen [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://fore.research.yale.edu/disciplines/gender/>.

9. Ecofeminism and globalization: exploring culture, context, and religion / Edited by H. Eaton and L.A. Lorentzen. – Lanham ; Oxford : Rowman & Littlefield Publishers, 2003. – 253 p.

10. Hobgood-Oster L. Ecofeminism – Historic and International Evolution / L. Hobgood-Oster // Encyclopedia of Religion and Nature. – London ; New York : Continuum, 2005. – P. 533–538.

11. Lahar S. Ecofeminist Theory and Grassroots Politics / S. Lahar // Нурпатія. – Vol. 6. – № 1 : Ecological Feminism. – Spring, 1991. – P. 28–45.

12. McGuire C. Ecofeminist Visions / C. McGuire [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://eve.enviroweb.org/what_is/visions.html.

13. Merchant C. Ecofeminism and Feminist Theory / C. Merchant // Reweaving the World: The Emergence of Ecofeminism / I. Diamond and G. Feman Orenstein, eds. – San Francisco : Sierra Club Books, 1990. – P. 100–108.

14. Ruether Radford R. New Woman. New Earth: Sexist Ideologies and Human Liberation / R. Ruether Radford. – New York : Seabury, 1975. – 221 p.

15. Warren K. Ecofeminism: Women, Culture, Nature / K. Warren. – Bloomington : Indiana University Press, 1997. – 454 p.

Анотація

Шевченко З. В. Екофемінізм: соціально-філософський огляд. – Стаття.

Запропонована до розгляду стаття піднімає екофеміністську проблематику в межах сучасного соціально-філософського дискурсу. Актуальність означеної теми визначається сучасними запитом щодо вирішення проблем, пов'язаних з екологічною деградацією, та ролі людини у відносинах із природою. Метою статті є узагальнення та зведення воедино основних положень, концептуальних напрямів екофемінізму, означення суперечності та перспективи подальших наукових пошуків у галузі екофеміністської філософії, а також ознайомлення з ними вітчизняного читача. Екофемінізм розглядається як поліаспектна теорія, в основі якої лежить твердження, що пригнічення жінки та споживацьке ставлення до природи тісно взаємопов'язані та увічнюються патріархальною системою цінностей, яка розкривається в дуалістичному світогляді, що протиставляє тілу розум, матерії дух, природі культуру. У статті висвітлюються основні положення та концепції екофемінізму, зокрема ліберальна, соціалістична та радикальна; розглядається зв'язок «жінка – приро-

да» як емпіричний, епістемологічний та культурний; порушується проблема есенціалізму в окремих течіях екофеміністської філософії.

Ключові слова: екофемінізм, есенціалізм, жінка, природа.

Аннотация

Шевченко З. В. Экофеминизм: социально-философский обзор. – Статья.

Предложенная к рассмотрению статья поднимает экофеминистскую проблематику в пределах современного социально-философского дискурса. Актуальность обозначенной темы определяется современными запросами по решению проблем, связанных с экологической деградацией, и роли человека в отношениях с природой. Целью статьи является обобщение и сведение воедино основных положений, концептуальных направлений экофеминизма, обозначение противоречий и перспектив дальнейших научных поисков в области экофеминистской философии, а также ознакомление с ними отечественного читателя. Экофеминизм рассматривается как полиаспектная теория, в основе которой лежит утверждение, что подавление женщины и потребительское отношение к природе тесно взаимосвязаны и увековечиваются патриархальной системой ценностей, которая раскрывается в дуалистическом мировоззрении, противопоставляющем телу ум, материи дух, природе культуру. В статье освещаются основные положения и концепции экофеминизма, в частности либеральная, социалистическая и радикальная; рассматривается связь «женщина – природа» как эмпирическая, эпистемологическая и культурная; поднимается проблема эссенциализма в отдельных течениях экофеминистской философии.

Ключевые слова: экофеминизм, эссенциализм, женщина, природа.

Summary

Shevchenko Z. V. Ecofeminism: social and philosophical overview. – Article.

The article raises ecofeminist issue within the framework of contemporary social and philosophical discourse. The relevance of theme is determined by modern demands on solutions of issues which are related to environmental degradation and the role of man in relations with nature. Article aims to summarize and bring together the main points of conceptual directions of ecofeminism, identify contradictions and prospects of further research in the field of ecofeminist philosophy and to share them with domestic reader. Ecofeminism is considered as polyaspect theory, which is based on the assertion that oppression of women and the consumer attitude towards nature are closely interrelated and perpetuate the patriarchal value system, which is disclosed in a dualistic worldview that is a world view that splits mind from body, spirit from matter, male from female, humans from nature. The article highlights the main terms and concepts of ecofeminism, including liberal, socialist and radical; the connection of “woman – nature” is examined as an empirical, epistemological and cultural; the problem of essentialism is raised in some directions of ecofeminist philosophy.

Key words: ecofeminism, essentialism, woman, nature.